

ODNOS KORIŠTENJA SEKSUALNO EKSPPLICITNOG MATERIJALA I SEKSUALNO RIZIČNOG PONAŠANJA MLADIH

Petra Buovac

Odjel za psihologiju Sveučilišta u Zadru
Obala kralja Petra Krešimira IV, br. 2, 23000 Zadar
petra.buovac19@gmail.com

Marina Vidaković

Odjel za psihologiju Sveučilišta u Zadru
Obala kralja Petra Krešimira IV, br. 2, 23000 Zadar
mjurkin@unizd.hr

Sažetak

Seksualno eksplicitni materijal (SEM) je bilo koji materijal koji prikazuje spolne organe, a kojemu je cilj seksualno uzbuđenje ili poticanje mašte uz prikaze jasno eksplicitnih seksualnih radnji. Učestalost korištenja raznih vrsta SEM-a nerijetko se dovodi u vezu s različitim seksualnim ponašanjima (seksualni odnosi pod utjecajem psihoaktivnih supstanci, povremeni seksualni odnosi) i stavovima (permisivnost seksualnih stavova, stavovi o seksualnim aktivnostima i intimnim odnosima). Stoga je cilj ovog istraživanja bio ispitati odnos između korištenja seksualno eksplicitnog materijala i seksualno rizičnog ponašanja (rano seksualno iskustvo, korištenje kondoma u većini seksualnih veza, seksualna veza s nepoznatom osobom). Konačni uzorak bio je sastavljen od 58 muškaraca i 85 žena prosječne dobi 20,78 godina. Sudionici su ispunjavali Upitnik seksualno rizičnog ponašanja i Skalu stavova o seksualnosti te su im bila postavljena pitanja o upotrebi SEM-a. Rezultati su pokazali da postoji značajna razlika po spolu u čestini i vrsti korištenja SEM-a, odnosno muškarci upotrebljavaju SEM češće od žena, a također i više upotrebljavaju online videa i online fotografije. Muškarci su ranije bili prvi put izloženi SEM-u. Muškarci su pokazali tendenciju većeg seksualno rizičnog ponašanja i permisivnijih stavova prema seksualnosti u odnosu na žene. Utvrđena je i pozitivna povezanost između čestine korištenja SEM-a i seksualno rizičnog ponašanja u žena, odnosno što žene češće upotrebljavaju SEM, to se i ponašaju seksualno rizičnije. Između ostalog, utvrđena je i pozitivna povezanost između čestine korištenja SEM-a i permisivnosti stavova prema seksualnosti i u muškaraca i u žena, odnosno, što je veća čestina korištenja SEM-a, to su i stavovi prema seksualnosti permisivniji.

Ključne riječi: seksualnost, seksualno eksplicitan materijal, seksualno rizično ponašanje, stavovi prema seksualnosti

UVOD

Seksualno rizično ponašanje mladih i stavovi prema seksualnosti

Seksualno rizično ponašanje mladih opisuje se kao seksualno iskustvo s više od četiri partnera, nekorištenje kontracepcijskih sredstava tijekom spolnog odnosa te ulaženje u spolni odnos pod utjecajem psihoaktivnih supstanci kao što su alkohol ili droge (Bračulj, 2015). Štulhofer (2009) ističe kako je ipak najprecizniji indikator seksualno rizičnog ponašanja (ne)korištenje kondoma pri posljednjem seksualnom odnosu. Čimbenici koji su se pokazali kao dobri prediktori seksualno rizičnog ponašanja mladih su negativni stavovi prema korištenju kondoma, nisko samopoštovanje, nizak socioekonomski status, seksualno rizično ponašanje roditelja, loš sustav zdravstvene skrbi, negativan utjecaj vršnjaka, (ne)religioznost i sl. (Hiršl-Hećej i Štulhofer, 2001; Kalina i sur., 2011). S druge strane, odgovorno seksualno ponašanje podrazumijeva višu dob inicijalnog seksualnog odnosa, seksualan odnos s jednim partnerom, konzistentno korištenje kontracepcije itd. Odrastanje u stabilnoj obitelji uz oba roditelja, zadovoljavajući životni uvjeti i socioekonomski status te uključenost u razne društvene aktivnosti koje su prosocijalno orijentirane čimbenici su koji pomažu izgradnju zdravog i odgovornog seksualnog ponašanja (Hiršl-Hećej i Štulhofer, 2001). Rezultati istraživanja u Hrvatskoj pokazuju da je 90% mladih imalo iskustvo barem jedne seksualno rizične aktivnosti, a njih 42% nije koristilo bilo kakav oblik kontracepcije pri prvom spolnom odnosu (Hođić i Bijelić, 2003). Zabrinjavajuće su informacije da samo 32,3% mladih konzistentno upotrebljava kondome (Sinković, Štulhofer i Božić, 2012), a tek 40% mladića i 47,2% djevojaka zna da se spolno prenosive bolesti mogu prenijeti i oralnim seksualnim odnosom, dok je manje od polovine njih (26,7% mladića i 39,3% djevojaka) imalo spoznaje o tome da je klamidija najraširenija spolna bolest (Bračulj 2015).

Stavovi prema seksualnosti i njihova povezanost s različitim oblicima seksualnog ponašanja čest su predmet istraživanja. Seksualni su stavovi sve do sredine 80-ih godina uglavnom obuhvaćali pitanja seksualne permisivnosti, predbračnih seksualnih odnosa ili erotičnih sadržaja, dok je zanemarivana njihova emocionalna komponenta. Također, s brzinom širenja spolno prenosivih bolesti postoji potreba mjerenja stavova prema kontracepciji i sigurnom seksualnom odnosu kao jednom od bitnih aspekata samog seksualnog čina (Šunjić i Penezić, 2012). Za potrebe ovog istraživanja važno je istaknuti što je seksualna permisivnost. Ona u prvom redu predstavlja toleranciju prema različitim seksualnim inovacijama, eksperimentiranju i različitostima koje se očituju u predbračnoj seksualnoj aktivnosti, homoseksualnosti ili transseksualnim težnjama (Sigusch, 2001). Stupanj seksualne permisivnosti bitno se razlikuje s obzirom na stupanj obrazovanja i posebice s obzirom na dob (Štulhofer, Anterić i Šlosar, 2004). Istraživanja su pokazala da studentice koje imaju manje seksualnog iskustva i općenito manje seksualnih odnosa imaju i manje permisivne stavove, dok su se one s permisivnijim stavovima češće upuštale u povremene

seksualne odnose (Byno, Mullis i Mullis, 2009). Općenito, što su stavovi prema seksualnosti tolerantniji i permisivniji, to više studenti imaju povremenih seksualnih odnosa te odnosa bez korištenja kondoma (Herlitz i Ramstedt, 2005).

Upotreba seksualno eksplicitnog materijala

Seksualno eksplicitni materijal definira se kao bilo koji materijal koji prikazuje spolne organe, a kojemu je cilj seksualno uzbuđenje ili poticanje mašte uz prikaze jasno eksplicitnih seksualnih radnji (Short, Black, Smith, Wetterneck i Wells, 2012). Morgan (2011) ističe kako gledanje SEM-a podrazumijeva usmjereno gledanje slika nagih ljudi, filmova s nagim ljudima ili slika i filmova na kojima se prikazuju seksualni odnosi, no tu također ubraja i sve pisane ili audiomaterijale koji opisuju ljude koji imaju seksualni odnos. SEM se može pronaći u različitim vrstama medija uključujući časopise, knjige, videoprikaze, filmove, fotografije i sl., iako je u današnje vrijeme dominantan medij internet. Sve više mladih, a osobito muškaraca upotrebljava SEM u svakodnevnom životu, a toliko se popularizirao u društvu da je npr. u Hrvatskoj dobiveno kako 34% djevojaka i 79,5% mladića upotrebljava SEM posljednjih godinu dana u odnosu na vrijeme početka istraživanja (Sinković i sur., 2012). Muškarci češće upotrebljavaju SEM izvještavajući da ga gledaju u prosjeku jednom tjedno, dok žene izvještavaju da ga gledaju jednom na godinu. Također, muškarci počinju upotrebljavati SEM u mlađoj dobi nego žene te gotovo svi muškarci (98%) i 76% žena izvještavaju da su počeli gledati SEM prije svoje osamnaeste godine. Kad se govori o vrsti SEM-a, muškarci uglavnom više upotrebljavaju sve tipove SEM-a (online videa, online fotografije i sl.), no jedino su seksualno eksplicitne knjige materijali koje žene više upotrebljavaju (Morgan, 2011).

U istraživanjima se često povezivalo korištenje SEM-a i seksualno rizičnog ponašanja, gdje se SEM gledao kao negativan utjecaj na mlade kroz ranu seksualnu inicijaciju, nekonzistentno korištenje kontracepcije, često mijenjanje seksualnih partnera i sl. Iako postoji čitav niz teorija koje objašnjavaju kako korištenje SEM-a djeluje na seksualno rizično ponašanje, "*Teorija seksualnih scenarija*" (Weinberg, Williams i Kleiner, 2010) dominantna je perspektiva. Seksualni scenariji su kognitivne sheme koje reprezentiraju internalizirane socijalne norme koje vode seksualne odluke, očekivanja, želje i vjerovanja pri seksualnim interakcijama. Kako SEM može socijalizirati ljude u pogledu seksualnih odnosa, tako ima važan utjecaj u pogledu stvaranja seksualnih scenarija koji uključuju korištenje kontracepcije, usputni seksualni odnos itd. Nadalje, još je jedna teorija zauzela veliku važnost, a to je Bandurina *socijalno-kognitivna teorija* (Bandura, 1986), prema kojoj ljudi uče o seksualnim odnosima kroz modeliranje. Naime, pornografski sadržaj pokazuje nagrađivanje za seksualno ponašanje koje je rizično, odnosno višepartnersko i bez zaštite, a ne pokazuje negativne posljedice takvog ponašanja, što onda može povećati rizično ponašanje pojedinaca i u stvarnom životu (Harkness, Mullan i Blaszczynski,

2015). Sinković, Štulhofer i Božić (2012) proveli su istraživanje u Hrvatskoj na 495 djevojaka i 510 mladića u dobi od 18 do 25 godina starosti, gdje su našli kako je dob u kojoj se osoba prvi put izlaže SEM-u značajan prediktor kasnijeg seksualno rizičnog ponašanja.

Iz svega navedenog može se zaključiti da je korištenje SEM-a povezano s većim brojem seksualnih partnera, ranijim stupanjem u seksualne odnose, rjeđim korištenjem kontracepcije i stupanjem u spolne odnose pod utjecajem psihoaktivnih supstanci (Brown i L'Engle, 2009). Također, gledanje takvih sadržaja povećava vjerojatnost agresivnog ponašanja i viktimizacije tijekom seksualnog odnosa zbog prikazivanja takvih radnji kao uzbuđujućih i prihvaćajućih (Peter i Valkenburg, 2007). Čak i kad se kontroliraju varijable spola, religioznosti i statusa veze, učestalost gledanja seksualno eksplicitnog materijala te tipovi SEM-a prediktori su za seksualno rizična ponašanja (više seksualnih partnera, više usputnih seksualnih odnosa te ranije stupanje u seksualne odnose; Morgan, 2011). Ipak, potrebno je naglasiti da nisu sva istraživanja pronašla ovakve nalaze te da još uvijek postoji nekonzistencija povezanosti korištenja SEM-a (učestalosti i vrste) i seksualno rizičnog ponašanja (Peter i Valkenburg, 2016).

CILJ, PROBLEMI I HIPOTEZE

Glavni cilj ovog istraživanja bio je ispitati odnos između korištenja seksualno eksplicitnog materijala (SEM-a) i seksualno rizičnog ponašanja. Također, ispitati i odnos između čestine korištenja SEM-a i stavova prema seksualnosti.

Problem 1: Utvrditi razlikuju li se muškarci i žene u čestini korištenja SEM-a, seksualno rizičnom ponašanju te u stavovima prema seksualnosti.

Hipoteza: Pretpostavlja se da će muškarci češće upotrebljavati SEM za razliku od žena te da će oni više upotrebljavati i sve vrste SEM-a (npr. online videa, online fotografije). Također se pretpostavlja da će prva dob izloženosti SEM-u kod muškaraca biti niža nego kod žena. Nadalje, pretpostavlja se da će se muškarci više upuštati u seksualno rizična ponašanja nego žene, a sukladno s tim će i njihovi stavovi prema seksualnosti biti permissivniji.

Problem 2: Utvrditi postoji li povezanost između čestine korištenja SEM-a i seksualno rizičnog ponašanja. Nadalje, utvrditi postoji li povezanost između čestine korištenja SEM-a i stavova prema seksualnosti.

Hipoteza: Očekuje se pozitivna povezanost između čestine korištenja SEM-a i seksualno rizičnog ponašanja, odnosno što se češće koristi SEM, to će seksualno rizično ponašanje biti zastupljenije. Očekuje se pozitivna povezanost između čestine korištenja SEM-a i stavova prema seksualnosti. Što je učestalije korištenje SEM-a, to će stavovi prema seksualnosti biti permissivniji.

METODA

Sudionici

U konačnom uzorku sudjelovalo je 58 muškaraca i 85 žena mlađe odrasle dobi ($M = 20,78$, $SD = 1,93$). 93% sudionika istraživanja završilo je srednju školu, 6% preddiplomski studij, dok je svega 1% imalo završen diplomski studij, 77% sudionika imalo je seksualna iskustva, a prosječna dob stupanja u prvi seksualni odnos iznosila je $M = 17,72$ godine ($SD = 1,96$). Centralna vrijednost (D) broja seksualnih partnera za muškarce iznosila je 3, a za žene 1. Nadalje, u prosjeku, muškarci su prvi put bili izloženi SEM-u s 12,44 godine ($SD = 2,24$), dok je za žene ta dob bila viša ($M = 14,52$, $SD = 3,16$).

Mjerni instrumenti

Upitnik seksualno rizičnog ponašanja

Upitnik seksualno rizičnog ponašanja preuzet je od Sinkovića, Štulhofera i Božić (2012) i preveden je na hrvatski jezik. Upitnik se sastoji od pet binarnih varijabli koje se koriste kao indikatori seksualno rizičnog ponašanja: (a) rano seksualno iskustvo (≤ 15), (b) korištenje kondoma u većini seksualnih veza, (c) konzistentno korištenje kondoma u posljednjih mjesec dana), (d) iskustvo istodobne seksualne veze i (e) seksualna veza s nepoznatom osobom. Svih pet varijabli bilo je kodirano s 0 ili 1, gdje se s 1 označavalo seksualno rizično ponašanje. Pouzdanost ove skale nije se pokazala zadovoljavajućom te je iznosila ,65. Sinković, Štulhofer i Božić (2012) u svom su istraživanju također dobili vrlo malu pouzdanost ovog upitnika, gdje je Cronbach α iznosio svega ,54.

Skala stavova o seksualnosti (Šunjić i Penezić, 2012)

Skala stavova o seksualnosti sastoji se od 23 čestice koje su raspoređene u četiri subskale (seksualna permisivnost, stavovi o kontracepciji, seksualni odnos kao oblik zajedništva i instrumentalnost seksualnih odnosa). U svrhu ovog istraživanja korištena je samo subskala seksualne permisivnosti, gdje su sudionici trebali izraziti stupanj svog (ne)slaganja na skali procjene od 5 stupnjeva, gdje je 1 značilo "uopće se ne slažem", a 5 "u potpunosti se slažem". Ukupan rezultat formiran je kao prosječna vrijednost procjena na skali procjene na pripadajućim česticama, pri čemu veći rezultat upućuje na veću izraženost pojedinih stavova, odnosno na veći stupanj seksualne permisivnosti. Analizom unutarnje konzistencije skale dobivena je visoka pouzdanost (Cronbachov $\alpha = ,93$).

Pitanja o upotrebi seksualno eksplicitnog materijala

Kako bi se prikupili podaci o korištenju seksualno eksplicitnog materijala, korištene su tri čestice: (a) čestina gledanja SEM-a (jednom mjesečno ili rjeđe te češće od dva puta mjesečno), (b) prva godina izloženosti SEM-u i (c) vrsta pornografskih materijala korištenih u posljednjih šest mjeseci (posuđena pornografija, kupljena videa, časopisi, knjige, vrući telefon, online videa i online fotografije).

Postupak

Ispitivanje je provedeno tehnikom papir-olovka. Na početku ispitivanja sudionicima je objašnjeno što se ispituje te svrha istraživanja, a također je naglašeno da je sudjelovanje u istraživanju dobrovoljno i anonimno. Unutar upitnika na početku svakog dijela dana je posebna uputa kako bi se izbjegle pogreške u odgovaranju.

REZULTATI

Prvi problem bio je ispitati razlikuju li se muškarci i žene u korištenju SEM-a (čestini, vrsti i inicijalnoj dobi izloženosti), seksualno rizičnom ponašanju i, na kraju, u stavovima prema seksualnosti. Utvrđeno je da 56% sudionika rijetko upotrebljava SEM, odnosno do jednom mjesečno, dok 44% ispitanika SEM upotrebljava više od dva puta mjesečno. Kako bi se provjerilo razlikuju li se muškarci i žene u čestini korištenja SEM-a, proveden je hi-kvadrat test kojim se pokazalo da muškarci češće upotrebljavaju SEM od žena ($\chi^2 = 59,30$, $df = 1$, $p < ,01$), odnosno 83% muškaraca i tek 18% žena upotrebljavaju SEM više od dva puta mjesečno. Također je hi-kvadrat testom utvrđena razlika muškaraca i žena u vrsti korištenja određenih pornografskih materijala, gdje je dobiveno da muškarci i žene rijetko posuđuju pornografiju te ne upotrebljavaju kupljena videa, časopise, knjige i vrući telefon, ali se razlikuju u korištenju online videa i online fotografija (Tablica 1) čije materijale muškarci više upotrebljavaju.

U kontekstu korištenja SEM-a t-testom provjerilo se razlikuju li se muškarci i žene u inicijalnoj dobi izloženosti SEM-u. Utvrđena je značajna razlika, odnosno muškarci su u odnosu na žene ranije izloženi SEM-u ($t = -3,64$, $df = 88$, $p < ,01$). Nadalje, t-testom također se željelo utvrditi razlikuju li se muškarci i žene u permisivnosti stavova o seksualnim odnosima i u seksualno rizičnom ponašanju. Dobiveno je da se muškarci ponašaju seksualno rizičnije od žena te su im i stavovi prema seksualnosti permisivniji. Dobiveni rezultati prikazani su u Tablici 2.

Konačno, ispitala se povezanost između čestine korištenja SEM-a i seksualno rizičnog ponašanja, također i povezanost između čestine korištenja SEM-a i permisivnosti stavova o seksualnim odnosima te povezanost između seksualne permisivnosti stavova i seksualno rizičnog ponašanja. Budući da su prethodne analize

Tablica 1. Prikaz rezultata hi-kvadrat testa za usporedbu muškaraca i žena s obzirom na vrstu korištenja pornografskih materijala

Vrsta pornografskog materijala	<i>df</i>	χ^2	<i>p</i>
Online videa	1	47,94	,01
Online fotografije	1	19,05	,01

Tablica 2. Prikaz rezultata t-testa za utvrđivanje razlike između muškaraca i žena na upitniku seksualno rizičnog ponašanja i skali seksualne permisivnosti

		<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>t</i>	<i>df</i>	<i>p</i>
Upitnik seksualno rizičnog ponašanja	Muškarci	1,34	1,47	2,42	141	,017
	Žene	0,81	1,16			
Skala seksualne permisivnosti stavova	Muškarci	3,14	1,03	6,48	141	,01
	Žene	2,08	0,91			

pokazale da se muškarci i žene razlikuju u ovim trima glavnim varijablama, sve analize provedene su na poduzorcima muškaraca i žena. Prvo, u Tablici 3 prikazani su rezultati navedenih analiza na uzorku žena. Vidljivo je da je utvrđena pozitivna povezanost između čestine korištenja SEM-a i seksualno rizičnog ponašanja, čestine korištenja SEM-a i seksualne permisivnosti i na kraju seksualne permisivnosti i seksualno rizičnog ponašanja. Odnosno, što žene češće upotrebljavaju SEM, to se ponašaju seksualno rizičnije i stavovi prema seksualnosti su im permisivniji, a također i što su im stavovi prema seksualnosti permisivniji, to je zastupljenije i seksualno rizično ponašanje.

Tablica 3. Prikaz rezultata Pearsonova koeficijenta korelacije između čestine korištenja SEM-a i seksualno rizičnog ponašanja, čestine korištenja SEM-a i seksualne permisivnosti te seksualne permisivnosti i seksualno rizičnog ponašanja u žena

	Seksualno rizično ponašanje	Seksualna permisivnost stavova
Čestina korištenja SEM-a	,29*	,24*
Seksualno rizično ponašanje		,33*

* $p < ,05$

Tablica 4. Prikaz rezultata Pearsonova koeficijenta korelacije između čestine korištenja SEM-a i seksualno rizičnog ponašanja, čestine korištenja SEM-a i seksualne permisivnosti te seksualne permisivnosti i seksualno rizičnog ponašanja u muškaraca

	Seksualno rizično ponašanje	Seksualna permisivnost stavova
Čestina korištenja SEM-a	-,05	,29*
Seksualno rizično ponašanje		,23

* $p < ,05$

Kod muškaraca je dobivena samo pozitivna povezanost između čestine korištenja SEM-a i seksualne permisivnosti, što je prikazano u Tablici 4. Dakle, što muškarci češće upotrebljavaju SEM, to su im i stavovi prema seksualnosti permisivniji.

RASPRAVA

Razlike između muškaraca i žena u nekim aspektima korištenja seksualno eksplicitnog materijala

Prvi problem ovog istraživanja bio je ispitati spolne razlike u nekim aspektima korištenja SEM-a te u inicijalnoj dobi izloženosti SEM-u. Pretpostavljalo se da će muškarci češće upotrebljavati SEM, što je i potvrđeno. Dobiveno je da 83% muškaraca i tek 18% žena upotrebljava SEM više od dva puta mjesečno. Mnoga su istraživanja također poduprla ove nalaze gdje se konzistentno pokazuje kako muškarci više upotrebljavaju SEM od žena (Morgan, 2011; Sinković, Štulhofer i Božić, 2012; Martyniuk, Briken, Sehner, Richter-Appelt, i Dekker, 2016; Lim, Agius, Carrotte, Vella i Hellard, 2017). Byers (2006) je utvrdila da 70% muškaraca gleda seksualno eksplicitne slike dva do tri puta na mjesec ili više, dok žene izvještavaju o znatno nižoj upotrebi tih materijala te ih one ne smatraju važnim dijelom njihova života. Autorica ističe da su ovakvi nalazi vjerojatno rezultat toga što kontekst koji pružaju slike ili filmovi nije toliko uzbudjući za žene koliko za muškarce pa sukladno tome žene ni nemaju potrebu gledati takve materijale toliko često. Također se navodi kako muškarci češće upotrebljavaju SEM zbog znatijelje, seksualnog uzbuđenja (Cameron i sur., 2005) i zabave (Rothman, Kaczmarzsky, Burke, Jansen i Baughman, 2015).

Kako muškarci češće upotrebljavaju SEM, tako je dobiveno da također više koriste i dvije vrste SEM-a – online videa i online fotografije. Ipak, i muškarci i žene rijetko posuđuju pornografiju te ne upotrebljavaju kupljena videa, časopise, knjige i vrući telefon, pa za te materijale nije ni utvrđena razlika po spolu. Ovi su

nalazi također u suglasnosti s dosadašnjim istraživanjima koja su se bavila pitanjem korištenja SEM-a u muškaraca i žena (Morgan, 2011; Sinković, Štulhofer i Božić, 2012). Važan nalaz je taj što je dobiveno da i muškarci i žene upotrebljavaju isključivo internetsku pornografiju, dok se ostale vrste skoro uopće ne koriste. To bi se moglo objasniti time da internetska pornografija reprezentira posebnu vrstu SEM-a koji je kvalitativno različit od tzv. neinternetske pornografije. Cooper i sur. (1998) navode kako je moć interneta vođena "*Triple A Engineom*", koji se sastoji od dostupnosti (engl. *accessibility*; bilo kada i bilo gdje), pristupačnosti (engl. *affordability*; većina internetskih stranica omogućuje besplatno pregledavanje) i anonimnosti (engl. *anonymity*; sposobnost zaštite vlastitog identiteta). Budući da internet pruža anonimni pristup informacijama 24 sata dnevno, odličan je alat za pretraživanje osjetljivih tema kao što su teme vezane za seksualnost. Osim toga, privatnost koju internet pruža, gotovo da eliminira stidljivost ili sram koji može biti povezan s traženjem takvih materijala preko tradicionalnih izvora. Pokazalo se također da se muškarci više upuštaju u korištenje SEM-a preko priča, slika, filmova i sl., dok žene šalju više seksualno eksplicitnih poruka, odnosno one se više bave aktivnostima u koje su uključena oba partnera, a ne preferiraju samo pasivno gledanje, slušanje ili čitanje (Byers, 2006). U ovom istraživanju nisu bile uključene varijable kao što je dopisivanje koje ima seksualne konotacije ili slanje seksualno eksplicitnih slika, što se može pokazati kao veliki nedostatak kad je riječ o ženskoj seksualnosti. Na kraju, inicijalna dob izloženosti SEM-u u muškaraca je niža nego u žena, a različita su istraživanja također poduprla ove nalaze (Morgan, 2011; Sinković, Štulhofer i Božić, 2012; Lim i sur., 2017). Na taj se način konzistentno provlači rezultat niže dobi prve izloženosti SEM-u muškaraca u odnosu na žene.

Razlike između muškaraca i žena u seksualno rizičnom ponašanju i permisivnosti stavova prema seksualnosti

Ovim se istraživanjem potvrdila hipoteza da se muškarci ponašaju seksualno rizičnije od žena u kontekstu pitanja koja su bila obuhvaćena upitnikom (rano seksualno iskustvo, korištenje kondoma u većini seksualnih veza, konzistentno korištenje kondoma u posljednjih mjesec dana, iskustvo istodobne seksualne veze, seksualna veza s nepoznatom osobom). Uglavnom se stupanje u odnose s tri ili više seksualnih partnera i povremeni seksualni kontakti povezuju s muškim spolom (Herlitz i Ramstedt, 2005). Također, muškarci više nego žene izvještavaju o istovremenim vezama, češćim seksualnim odnosima sa strancima te je dob stupanja u prvi seksualni odnos kod muškaraca u većoj mjeri u dobi ispod 15 godina nego što je to slučaj u žena (Sinković, Štulhofer i Božić, 2012). Također su muškarci u ranijoj dobi seksualno aktivniji (Kuzman, Pavić Šimetin i Pejnović Franelić, 2007). Ovi se nalazi mogu objasniti društvenom okolinom koja može utjecati na razinu seksualno rizičnog ponašanja na nekoliko načina. Prvi od njih je utjecaj rodni stereotipa, od-

nosno “*dvostruki seksualni standard*” koji se očituje u pripisivanju različitih uloga muškarcima i ženama istovremeno potičući nejednaku raspodjelu moći pri donošenju seksualnih odluka. Tako se žene gleda kao na pasivne i one koje bi trebale imati manje seksualnih partnera, a na muškarce se gleda kao na one koji bi trebali biti sa što više žena pritom ne osjećajući odgovornost za zaštitu i kontracepciju (Dowsett i sur., 1998). Drugi razlog su masovni mediji koji promoviraju mušku seksualnost kao poželjnu, dok za žene nije poželjno da eksperimentiraju s različitim partnerima te se potiskuje njihova želja za različitim seksualnim fantazijama koje bi potencijalno mogle imati (Štulhofer, 2009). Konačno, imajući na umu da su muškarci skloni pretjerivanju, pogotovo što se tiče seksualnih odnosa i iskustva koje imaju, moguće je da je stvarna razina muške seksualne aktivnosti niža nego što je prikazuju (Štulhofer, 2000).

Seksualna permisivnost, kao što je već rečeno, u prvom redu predstavlja toleranciju prema različitim seksualnim inovacijama, eksperimentiranju i različitoštimama koje se očituju u predbračnoj seksualnoj aktivnosti, homoseksualnosti ili transeksualnim težnjama (Sigusch, 2001). U ovom istraživanju potvrđena je pretpostavka o permisivnijim stavovima prema seksualnosti kod muškaraca u odnosu na žene. Štulhofer (2000) ističe kako su stavovi (npr. prema usputnim seksualnim vezama) muškaraca i žena različiti, a tu razliku objašnjavaju dvije dominantne perspektive: evolucijska i konstruktivistička. Evolucijska ili sociobiološkijska pozicija tvrdi kako su razlike po spolu prema vrijednostima posljedica nejednakih reprodukcijjskih potencijala i različitih roditeljskih ulaganja. S obzirom na to da su se tijekom povijesti muškarci i žene susretali s ponešto različitim adaptacijskim problemima, oni su razvili za svaki spol specifične reprodukcijjske strategije (Buss, 1994). S druge strane, konstruktivistička teorija govori o spolnim razlikama koje su nastale iz kulturnopovijesnih značenja, normi i očekivanja vezanih za spol (Štulhofer, 2000).

Povezanost čestine korištenja SEM-a i seksualno rizičnog ponašanja

Ovim istraživanjem dobivena je pozitivna povezanost učestalosti korištenja SEM-a i seksualno rizičnog ponašanja u žena, ali ne i u muškaraca. Postoji mnogo studija kojima se pokušavaju objasniti ovi i slični rezultati, no vrlo je teško dati sveobuhvatnu teoriju s obzirom na navedene nekonzistentnosti nalaza u različitim studijama. Stoga će ovdje biti prikazane različite teorije koje će biti u suglasnosti s nalazima ovog istraživanja, no bitno je napomenuti da je potrebno još uvijek proučavati ovo područje kako bi se mogao odrediti skup varijabli koje utječu na dobivene nalaze i koje bi se konzistentno mogle povezivati s dobivenim rezultatima.

Rezultati pozitivne povezanosti učestalosti korištenja SEM-a i seksualno rizičnog ponašanja dobiveni na uzorku žena u ovom istraživanju u skladu su s rezultatima istraživanja koja govore u prilog povezanosti češćeg korištenja SEM-a – s

jedne strane – s većim brojem seksualnih partnera, češćim seksualnim kontaktima, nižom upotrebom korištenja kondoma (Paul, McManus i Hayes, 2000), nižom dobi prvog seksualnog kontakta (Morgan, 2011), seksualnim odnosima pod utjecajem alkohola ili drugih supstanci (Braun-Courville i Rojas, 2009) i povremenim seksualnim odnosima (L'Engle i Jackson, 2008) – s druge strane. Ovo su rezultati korelacijske prirode stoga se može zaključiti da više seksualnog iskustva može pružiti veći osjećaj slobode češćeg korištenja SEM-a, a samim time i različitih vrsta SEM-a, no moguće je i da oni koji češće upotrebljavaju SEM i različite vrste SEM-a kao rezultat toga imaju više seksualnog iskustva. Ipak, u literaturi se nailazi na sporazum da adolescenti mogu naučiti seksualno rizično ponašanje putem promatranja ponašanja koje je prikazano putem SEM-a, što podilazi pod *“Teoriju seksualnih skripti”* (Harkness i sur., 2015) o kojoj je bilo riječ u uvodu. SEM tako može poslužiti kao izvor znanja, dok istovremeno iskrivljuje sliku seksualnosti kakva bi trebala izgledati. Nadalje, zbog sve učestalijeg korištenja medija i utjecaja medija na mlade ljude, mediji mogu predstavljati tzv. *“super vršnjaka”* kojeg mladi imitiraju, od kojeg dobivaju informacije i koji ima ulogu u adolescentskoj socijalizaciji (Brown, Halpern i L'Engle, 2005). Neke kvalitativne studije pokazale su da, iako su djevojke kritizirale neodržive seksualne ideje koje se pojavljuju u SEM-u (Mattebo, Larsson, Tydén, Olsson i Häggström-Nordin, 2012), također su priznale da su pod utjecajem tih ideala (Lofgren-Mårtenson i Månsson, 2010), da ih smatraju izvorom seksualnih informacija (Kinsman, Nyanzi, i Pool, 2000), i općenito da se osjećaju pod pritiskom seksualnih poruka koje dobivaju iz takvih izvora (Mattebo i sur. 2012). Cheng, Ma i Missari (2014) pokazali su da kad adolescenti češće upotrebljavaju SEM, veća je vjerojatnost da će imati više različitih seksualnih odnosa, no ta je povezanost ipak bila veća za djevojke nego za mladiće.

Kod muškaraca, s druge strane, ovim istraživanjem nije dobivena povezanost između učestalosti korištenja SEM-a i seksualno rizičnog ponašanja. Jedan od razloga za ovu nepovezanost nudi hipoteza da su muškarci koji su više znatiželjni u vezi sa SEM-om, također i osjetljiviji na seksualne zdravstvene probleme. To bi značilo da kod bolje informiranih, izloženost SEM-u ne bi nužno proizvela i seksualno rizičnije ponašanje. Zbog toga su rezultati pokazali da seksualno rizično ponašanje, kao što je rana seksualna inicijacija ili višestruki seksualni odnosi nisu povezani s izloženosti SEM-u (Luder i sur., 2011). Nadalje, moguće je i da mladići smanje upotrebu SEM-a uz povećanje njihova seksualna ponašanja. Dok u ranoj adolescenciji viša razina seksualnog interesa, želja za znanjem o seksualnosti ili nedostatak stvarnih mogućnosti za seksualni kontakt može dovesti do većeg korištenja SEM-a, u kasnoj adolescenciji, kad pojedinci imaju više seksualnog znanja i više mogućnosti stupanja u seksualne odnose, SEM može biti manje važan i odbacuje se. Također, moguće je i da pojedinci vrlo često upotrebljavaju SEM, ali ga istovremeno smatraju manje zanimljivim jer dolaze u mlađu odraslu dob gdje mogu vrlo lako ispunjavati svoje seksualne potrebe (Martyniuk i sur., 2016).

Povezanost čestine korištenja SEM-a i permisivnosti stavova prema seksualnosti

Pretpostavka da će postojati pozitivna povezanost između čestine korištenja SEM-a i permisivnosti stavova prema seksualnosti potvrđena je i kod muškaraca i kod žena. Općenito, postojeća su istraživanja također dala dosljedne rezultate kojima se potvrđuje da je upotreba SEM-a povezana sa seksualnim stavovima adolescenata te postoje snažni dokazi koji se odnose na povezanost čestine upotrebe SEM-a i permisivnijih seksualnih stavova (Peter i Valkenburg, 2016). U istraživanjima Zillmanna i Bryanta (1988) utvrđeno je da je učestalije gledanje SEM-a bilo povezano s većim prihvaćanjem predbračnih seksualnih odnosa te su ti sudionici davali manje podrške braku i monogamiji. Oni su predložili da mladi usvajaju više permisivne seksualne stavove jer se seksualne skripte temeljene na SEM-u grade kroz neobvezujuće seksualne odnose, odnose koji su jednokratni te nude olakšavajuću mogućnost da se dvije strane neće ponovno susresti. Te seksualne skripte kao da govore samo o seksualnoj stimulaciji i užitku kao takvom bez socijalnih ili emocionalnih troškova. Nadalje, češće korištenje SEM-a povezano je s negativnim stavovima prema upotrebi kondoma i pozitivnijim stavovima prema imanju više seksualnih partnera te češćim seksualnim odnosima (Kraus i Russell, 2008).

Nedostaci istraživanja

U kontekstu ovog istraživanja može se govoriti o četiri glavna nedostatka koja uključuju način provođenja istraživanja, uzorkovanje ispitanika, upotrebu kompozitnih indikatora seksualne rizičnosti i, na kraju, nepostojanje jasne definicije SEM-a. Prvi nedostatak koji je vrlo uočljiv tiče se samog provođenja istraživanja koje je uključivalo provedbu ankete papir-olovka. Online anketa bila bi bolji izbor jer bi omogućila veći osjećaj anonimnosti koji je prijeko potreban u istraživanju ovakvog tipa. Drugi se nedostatak veže uz uzorkovanje ispitanika, odnosno broj onih koji su sudjelovali naspram broja onih koji nisu odgovorili na sva pitanja pa ih se nije ni moglo uzeti u konačni uzorak. Ova osobina poglavito je vezana za generalizaciju rezultata koja je važna za sve vrste anketa, ali ponajprije za one koje su vezane uz seksualnost. Pojedinci koji dobrovoljno sudjeluju u istraživanjima vezanima za seksualnost imaju više progresivnih seksualnih stavova, osjećaju veće samopouzdanje što se tiče seksualnih odnosa i obično više traže seksualne senzacije. Treće, u istraživanjima se uglavnom rijetko rabe tzv. kompozitni indikatori seksualno rizičnog ponašanja, a to je nedostatak i ove studije. Kompozitni indikatori seksualne rizičnosti obuhvaćaju različite, no istodobno povezane rizične aktivnosti koje, na primjer, uključuju konzumaciju psihoaktivnih supstanci neposredno prije samog seksualnog odnosa, ranu seksualnu inicijaciju i sl. Također je potrebno ponderirati različita ponašanja, odnosno pojedine čestice u upitniku s obzirom na njihov doprinos ukupnoj razini rizika.

ZAKLJUČCI

1. Utvrđena je statistički značajna razlika između muškaraca i žena u čestini i vrsti korištenja seksualno eksplicitnog materijala (SEM), gdje muškarci takve materijale češće upotrebljavaju. Kad je riječ o vrsti materijala, muškarci, u odnosu na žene, češće upotrebljavaju online videa i online fotografije. Također, utvrđena je i razlika u inicijalnoj dobi izloženosti SEM-u, odnosno muškarci su ranije izloženi SEM-u od žena. Utvrđena je razlika između muškaraca i žena u seksualnoj permisivnosti stavova i u seksualno rizičnom ponašanju koja se očituje u tome da se muškarci ponašaju seksualno rizičnije od žena te su im i stavovi prema seksualnosti permisivniji.

2. Utvrđena je pozitivna povezanost između čestine korištenja SEM-a i seksualno rizičnog ponašanja u žena, ali ne i u muškaraca, odnosno što žene češće upotrebljavaju SEM, to je i seksualno rizično ponašanje zastupljenije. Utvrđena je pozitivna povezanost čestine korištenja SEM-a i seksualne permisivnosti stavova i u muškaraca i u žena, odnosno što se SEM češće koristi, to su stavovi prema seksualnosti permisivniji.

LITERATURA

- Bandura A. (1986). *Social foundations of thought and action: a social cognitive theory*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Bračulj, A. (2015). *Rizično seksualno ponašanje adolescenata na području grada Zagreba*. Zagreb: Edukacijsko rehabilitacijski fakultet.
- Braun-Courville, D. K. i Rojas, M. (2009). Exposure to sexually explicit web sites and adolescent sexual attitudes and behaviors. *Journal of Adolescent Health, 45*(2), 156-162.
- Brown, J. D. i L'Engle, K. L. (2009). X-rated: Sexual attitudes and behaviors associated with U.S. early adolescents' exposure to sexually explicit media. *Communication research, 36*(1), 129-151.
- Brown, J. D., Halpern, C. i L'Engle, K. L. (2005). Mass media as a sexual super peer for early maturing girls. *Journal of adolescent health, 36*(5), 420-427.
- Buss, D. (1994). *The Evolution of Desire*. New York: Basic Books.
- Byers, L. (2006). *Sexually explicit materials on the internet: Gender barriers to access vs. gender barriers to usage*. McMaster University.
- Byno, L. H., Mullis, R. L. i Mullis, A. K. (2009). Sexual behavior, sexual knowledge, and sexual attitudes of emerging adult women: implications for working with families. *Journal of Family Social Work, 12*(4), 309-322.
- Cameron, K. A., Salazar, L. F., Bernhardt, J. M., Burgess-Whitman, N., Wingood, G. M. i DiClemente, R. J. (2005). Adolescents' experience with sex on the web: Results from online focus groups. *Journal of Adolescence, 28*(4), 535-540.
- Cheng, S., Ma, J. i Missari, S. (2014). The effects of internet use on adolescents' first romantic and sexual relationships in Taiwan. *International Sociology, 29*(4), 324-347.

- Cooper, M.L., Shapiro, C.M. i Powers, A.M. (1998). Motivations for sex and sexually risky behavior among adolescents and young adults: A functional perspective. *The Journal of Personality and Social Psychology*, 75, 1528-1558.
- Dowsett, G. W., Aggleton, P., Jenkins, C., Marshall, T. M., Runganga, A., Schifter, J., Tan, L. M. i Tarr, C. M. (1998). Changing gender relations among young people: The global challenge for HIV/AIDS prevention. *Critical Public Health*, 8(4), 291-309.
- Harkness, E. L., Mullan, B.M. i Blaszczyński (2015). Association between pornography use and sexual risk behaviours in adult consumers: A systematic review. *Cyberpsychology, Behaviour, and Social Networking*, 18(2), 59-71.
- Herlitz, C. i Ramstedt, K. (2005). Assessment of sexual behavior, sexual attitudes, and sexual risk in Sweden 1989-2003. *Archives of Sexual Behavior*, 34(2), 219-229.
- Hiršl-Hećej, V. i Štulhofer, A. (2001). Urban adolescents and sexual risk taking. *Collegium antropologicum*, 25(1), 195-212.
- Hodić, A. i Bijelić, N. (2003). *Značaj roda u stavovima i seksualnom ponašanju adolescenta i adolescentica* Zagreb: Cesi.
- Kalina, O., Madarasova Geckova, A., Klein, D., Jarcuska, P., Orosova, O., P. van Dijk, J. i Reijneveld, S. A. (2011). Psychosocial factors associated with sexual behaviour in early adolescence. *The European Journal of Contraception and Reproductive Health Care*, 16(4), 298-306.
- Kinsman, J., Nyanzi, S., i Pool, R. (2000). Socializing influences and the value of sex: The experience of adolescent school girls in rural Masaka, Uganda. *Culture, Health, and Sexuality*, 2(2), 151-166.
- Kraus, W. S. i Russell, B. (2008). Early sexual experiences: The role of internet access and sexually explicit material. *CyberPsychology and Behavior*, 11(2), 162-168.
- Kuzman, M., Pavić Šimetin, I. i Pejnović Franelić, I. (2007). Early sexual intercourse and risk factors in croatian adolescents. *Collegium antropologicum*, 31(2), 121-130.
- L'Engle, K. L., Brown, J. D., i Kenneavy, K. (2006). The mass media are an important context for adolescents' sexual behavior. *Journal of Adolescent Health*, 38(3), 186-192.
- L'Engle, K.L. i Jackson, C. (2008). Socialization influences on early adolescents' cognitive susceptibility and transition to sexual intercourse. *Journal of research on adolescence*, 18(2), 353-378.
- Lim, M. S. C., Agius, P. A., Carrotte, E. R., Vella, A. M. i Hellard, M. E. (2017). Young australians' use of pornography and associations with sexual risk behaviours. *Sexual Health*, 41(4), 438-443.
- Lofgren-Mårtenson, L. i Månsson, S. A. (2010). Lust, love, and life: A qualitative study of Swedish adolescents' perceptions and experiences with pornography. *Journal of Sex Research*, 47(6), 568-579.
- Luder, M. T., Pittet, I., Berchtold, A., Akre, C., Michaud, P. A. i Suris, J. C. (2011). Associations between online pornography and sexual behavior among adolescents: Myth or reality? *Archives of Sexual Behavior*, 40(5), 1027-1035.
- Martyniuk, U., Briken, P., Sehner, S., Richter-Appelt, H. i Dekker, A. (2016). Pornography use and sexual behavior among polish and german university students. *Journal of Sex and Marital Therapy*, 42(6), 494-514.

- Mattebo, M., Larsson, M., Tydén, T., Olsson, T. i Häggström-Nordin, E. (2012). Hercules and Barbie? Reflections on the influence of pornography and its spread in the media and society in groups of adolescents in Sweden. *European Journal of Contraception and Reproductive Health Care*, 17(1), 40-49.
- Morgan, E. M. (2011). Associations between young adults' use of sexually explicit materials and their sexual preferences, behaviors, and satisfaction. *Journal of Sex Research*, 48(6), 520-530.
- Paul E. L., McManus, B. i Hayes A. (2000). "Hookups": characteristics and correlates of college students' spontaneous and anonymous sexual experiences. *Journal of Sex Research*, 37(1), 76-88.
- Peter, J. i Valkenburg, P. M. (2007). Adolescents' exposure to a sexualized media environment and notions of women as sex objects. *Sex Roles*, 56(5-6), 381-395.
- Peter, J. i Valkenburg, P. M. (2016). Adolescents and pornography: A Review of 20 years of research. *The Journal of Sex Research*, 53(4-5), 509-531.
- Rothman, E. F., Kaczmarek, C., Burke, N., Jansen, E. i Baughman, A. (2015). "Without porn ... I wouldn't know half the things I know now": A qualitative study of pornography use among a sample of urban, low-income, black and hispanic youth. *Journal of Sex Research*, 52(7), 736-746.
- Short, M. B., Black, L., Smith, A. H., Wetterneck, C. T. i Wells, D. E. (2012). A review of internet pornography use research: Methodology and content from the past 10 years. *Cyberpsychology, Behavior and Social Networking*, 15(1), 13-23.
- Sigusch, V. (2001). Lean sexuality: On cultural transformations of sexuality and gender in recent decades. *Sexuality and Culture*, 5(2), 23-56.
- Sinković, M., Štulhofer, A. i Božić, J. (2012). Revisiting the association between pornography use and risky sexual behaviors: The role of early exposure to pornography and sexual sensation seeking. *The Journal of Sex Research*, 50(7), 633-640.
- Štulhofer, A. (2000). Govoriti jedno, činiti drugo? Spol, stavovi o spolnosti i heteroseksualno ponašanje u urbanoj Hrvatskoj. *Revija za sociologiju*, 31(1-2), 63-79.
- Štulhofer, A. (2009): Sociokulturni i psihosocijalni aspekti rizičnoga seksualnog ponašanja, *Medicus*, 18(1), 123-129.
- Štulhofer, A., Anterić, G. i Šlosar, S. (2004). Seksualna permisivnost, egalitarnost i odgovornost: longitudinalno istraživanje seksualnosti u kasnoj adolescenciji, 1998-2003. *Revija za sociologiju*, 35(1-2), 31-44.
- Šunjić, M., Penezić, Z. (2012). Skala stavova o seksualnosti. U Proroković, A., Čubela Adorić, V., Penezić, Z., Tucak Junaković, I. (ur.) Zbirka psihologijskih skala i upitnika, svezak 6 (str. 51-56). Zadar : Sveučilište u Zadru, Odjel za psihologiju.
- Weinberg, M.S., Williams, C.J., Kleiner, S. i Irizarry, Y. (2010). Pornography, normalization, and empowerment. *Archives of Sexual Behavior*, 39, 1389-1401.
- Zillmann, D. i Bryant, J. (1988). Pornography's Impact on Sexual Satisfaction. *Journal of Applied Social Psychology*, 18(5), 438-453.

ASSOCIATION BETWEEN USAGE OF SEXUALLY EXPLICIT MATERIAL AND RISKY SEXUAL BEHAVIOUR AMONG YOUNG PEOPLE

Summary

Sexually explicit material (SEM) is any material that is showcasing genitalia with an intention of sexual arousal or stimulating imagination through various depictions of sexual acts. Frequent use of such material is often linked with risky sexual behaviour (sexual intercourse under the influence of drugs, casual sexual intercourse) and attitudes (sexually permissive attitudes, sexual activities and intimate relations attitudes). Therefore, the aim of this study was to examine the relation between usage of sexually explicit material and risky sexual behaviour (earlier age of first sexual intercourse, use of condoms in most sexual relationships, sexual intercourse with an unknown person). The survey involved 58 male and 85 female students (average age 20.78 years). Participants filled out a sexual risk behaviour survey and scale of sexual attitudes, followed by questions about the use of SEM. The results have shown that there is a significant difference in frequency and types of SEM usage. Male participants were using SEM more often, as well as using more online videos and images. Furthermore, they were exposed to SEM at younger ages. Results have also shown that female participants were less likely to engage in risky sexual activities and sexually permissive attitudes. Positive correlation in frequent usage of SEM and risky sexual behaviour was established when it comes to women, meaning that women who use SEM frequently were more likely to engage in risky sexual behaviour. Finally, there was a positive correlation between frequent SEM usage and sexually permissive attitudes in both male and female participants.

Key words: sexuality, sexually explicit material, sexual risk behavior, sexually permissive attitudes

Primljeno: 01. 08. 2019.